Smykkefund fra et undergået land

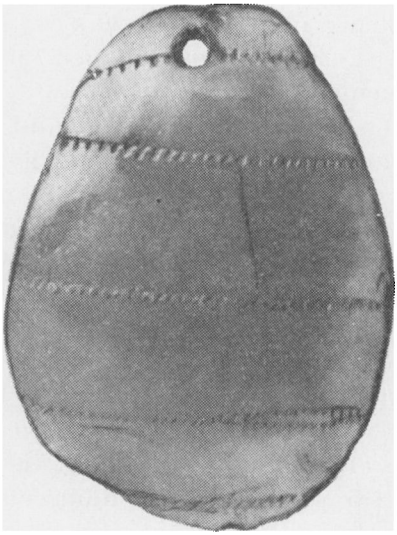
Af N. Thomsen.

Når man har erhvervet sig en slags præcedens for at skulle tage sig af de mange forskellige fund, der som tavse vidner om egnens fortid dukker frem af jorden, kommer man ud for mange mærkelige oplevelser. Der kan komme ting til eens kundskab, der får een til, trods hærdning af skuffelsernes mangfoldighed, at samle gravetøjet frem og rykke ud med bankende hjerte, og med en tyrketro på, at nu kommer endelig det helt store fund. Og så vender man alligevel hjem med en nitte, der var ikke noget ud over det almindelige. Men der sker så sandelig også det modsatte. Man fatter ikke straks et lille funds virkelige kulturhistoriske værdi og dets placering i egnens fortid, men finder først ved nærmere undersøgelse og eftertanke frem til, at der her er noget, der virkelig duer.

Således lå der en dag på mit skrivebord et spidsovalt ravsmykke, som en bekendt havde skaffet mig til låns for at kigge nærmere på det. Efter dets form og ornamentik burde det straks kunne dateres til tidlig stenalder, men ophængt i en moderne, distraherende sølvkæde og med det opgivne fundsted in mente kunne man nok til en begyndelse

være i tvivl. Man putter det, temmelig uforsvarligt, i lommen nogle dage, viser en god ven det på gaden, holder det op i lyset, jo vist er det smukt, og efterhånden forsvinder da også tvivlen om dets ægthed.

Så går smykket til Nationalmuseet, hvor man ikke er tvivl om noget, idet det promte bliver er-

Ravsmykke, fundet på Skallingen. $^1/_1$ størr.

klæret for danefæ. Dog med den formildende ordning, at smykkets ejerinde på grund af dets affektionsværdi må beholde det så længe hun lever. En fuldstændig korrekt afgørelse; når tilstedeværelsen af en oldsag der, som her, af sagkundskaben anses for at være så sjælden og så fremragende, er konstateret, er det vigtigt, at Nationalmuseet ikke mere taber det af syne.

Ravsmykket tilhører fru Andrea Olesen, Es-

bjerg, hvis nu afdøde mand, Oskar Jessen Olesen fandt det i 1947 på Skallingens vestkyst[1]). Det er som nævnt spidsovalt, svagt hvælvet på begge sider, 6,6 cm højt og 4,8 cm bredt. Dets blankpolerede overflade er pyntet med en indridset ornamentik, der er ordnet i 5 over hinanden liggende vandrette linier, hvorfra der udgår regelmæssige, korte nedhængende streger. Dette »frynsemønster« er ført omkring på begge smykkets sider, den øverste linie korresponderende med det dobbeltkoniske ophængningshul[2]).

Selvfølgelig bør et så sjældent fund følges op, men hvad kan et forarbejdet stykke rav, fundet af en ravsamler på en øde strand, fortælle os?

Fundet her står ikke alene, for så vidt at typen er kendt fra enkelte fund andetsteds i Vestjylland, og den kendes også fra sjællandske moser. Det viser sig tilmed, at der er gjort andre fund af forarbejdet rav også på selve den jyske vestkyst. Vi skal til sammenligning se nærmere på disse, men først vil det være morsomt at konstatere, at Skallingen-smykket er den første oldsag, vi har kendskab til fra Ho sogn. I Nationalmuseets sognebeskrivelse for Ho og Oxby sogne, der sidst er berejst 1905[3]), står der følgende:

> »Sognene Ho og Oxby ere gennemgaaede paa sædvanlig Maade. Der er talt med 3—4 eller flere Mænd i hver By og saavel Langli, som det nordligste af Skallingen er besøgt. For den største Del af Skallingen skønnedes det tilstrækkeligt at søge Underretning hos en Del af Lodsejerne.
>
> Der er ikke fundet noget Mindesmærke fra Oldtiden, ej heller er der opsporet blot et ene-

ste Fund af Flintoldsager fra Stedet. Enkelte Oldsager i Beboernes Værge ere tilførte andensteds fra. Har disse Strækninger i Oldtiden været bebyggede, maa det antages, at saavel Høje, som Bosteder ved de gentagne Sandfygninger, hvorom ethvert Jordprofil bærer Vidne, ganske ere blevne dækkede«.

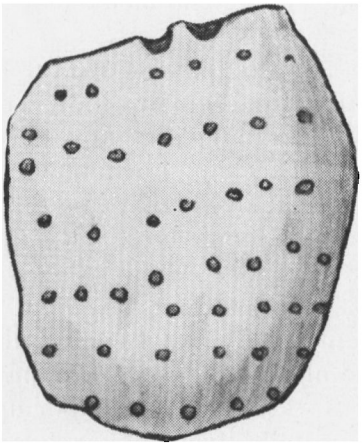
Oxby sogn har dog senere afgivet hele 2 oldsager. Til Nationalmuseet er indleveret en jerndolk[4]), og i 1916 indkøbtes af en russisk-jødisk handelsmand M. Becker et ornamenteret ravsmykke[5]). Det er fundet ved gravning i klitterne vest for vejen Oxby—Henne langt mod nord i sognet.

Det drejer sig her om en aflang, tungeformet ravskive, svagt bøjet efter længden. Smykket er overbrudt gennem to i den ene smalende borede ophængningshuller. Det er prydet på begge sider med rækker af kredsrunde indboringer; på den ene side 6 parallelle tværrækker, hvoraf een dog spalter sig i to. På den anden side, umiddelbart under ophængningshullerne, to parallelle tværrækker, hvorfra hænger ned 4 parrallelle længderækker. Dets størrelse er 5,5 cm × 4,5 cm.

Oxby-smykket er altså ikke fundet på selve strandbredden, og det samme gælder et fra Hvide Sande stammende smykke[6]), der angives at være fundet i Ringkøbing fjord. Dets størrelse er 7,7 cm × 6,0 cm, og det er prydet med en boreornamentik, der sætter det i familie med Oxby-smykket, hvorimod et på stranden ved Sønderho[7]), fundet ravsmykke[8]), viser frynseornamentik.

Om dette sidste stykke ved men på Nationalmuseet kun, at det er fundet et sted på stranden, fundstedet er ikke afsat i sognebeskrivelsen. Dets

dimensioner er omtrent som de øvrige omtaltes, 5,0 cm × 2,7 cm. Frynsemotivet er tydeligere udviklet her end på Skallingen-smykket, dets bagside viser et mere uregelmæssigt frynse- og stregmøn-

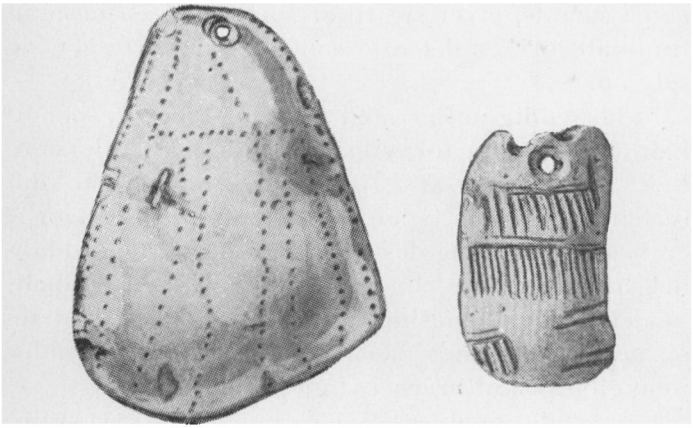
Ravsmykke fra Oxby. $^1/_1$ størr.

ster. 2 ophængningshuller er også her afbrudte, og et nyt hul er senere boret.

Oldsagstypen er altså i varierende form og størrelse kendt gennem flere danske fund, og lignende smykker er fundet i Østpreussen. De på Sjælland fremkomne stykker henføres til Maglemosekulturen, mens de jyske fund antagelig tilhører Gudenåkulturen, selv om det må bemærkes, at de aldrig er fundne på bopladser eller i kulturbestemte lag.

Dateringen ligger derfor heller ikke alt for fast. Arkæologerne har anset smykkerne med boreornamentikken for at være ældst, idet denne teknik kendes fra prydelser på ældre stenalders benred-

skaber, hvorimod frynsemotiverne, der iøvrigt for ravsmykkernes vedkommende kun kendes fra jyske fund, henføres til den allerførste del af yngre stenalder, fordi mønstret har en vis lighed med ler-

Til venstre: Ravsmykke fra Hvide Sande. $^5/_7$ størr.
Til højre: Ravsmykke fra stranden ved Sønderho. $^7/_{10}$ størr.

karrenes ornamentik[9]). Ligheden mellem disse smykker, ornamentik på store naturlige ravstykker uden særlig tildannelse, er dog så stor, at de må være mere samtidige, og så må der sandsynligvis siges ældre stenalder[10]).

Under alle omstændigheder er det nyttigt at få dette nye fund frem i lyset, selv om vi unægtelig ikke bliver stort klogere af at stille det i relation til nogle få, halvt glemte parallelfund. Ydermere er det vanskeligt at skulle drage slutninger om disse ravsmykkers optræder i Vestjyllands arkæologi, fordi ældre stenalders fund endnu er overordentlig sjældne herude i vesteregnen. Ganske vist lader

de sidste par års påvisning af et antal af Gudenåkulturens bopladser langs sydvestjyske åer ane, at denne mangel på spor af disse gamle kulturer i hvert fald i nogen grad blot skyldes mangel på undersøgelser.

Når man, inspireret af en oldsag, der kommer een i hænde, giver sig til at sysle med en bestemt fundkategori, er det ofte som om emnet følger sig selv op.

Fuldstændig uafhængigt af fundet her er der til Esbjerg Museum fornylig indkommet en lille samling[11]), bestående af 7 flintflækker og en lille knusesten af Gudenå-typen, samt 3 ravperler, hvor 2 er beskadigede, og desuden et 4 cm langt utildannet hængesmykke, ligeledes af rav, med dobbeltkonisk ophængningshul i den ene ende. Både dette og perlerne minder nærmest om de ting, vi finder i enkeltgravskulturens kvindegrave.

Fundstedet opgives at være Fanøs vestkyst. Flinten og knusestenen er opsamlet syd for opkørselsvejen til Sønderho, ravet lidt nordligere på kysten. Disse ting giver virkelig stof til eftertanke, det kan altså nytte at give sig af med at studere strandens arkæologi, man må i højere grad være opmærksom på, hvad der findes på vore kyster.

Såvel Skallingen- som Sønderho-smykket er fundet på selve stranden. Det samme gælder iøvrigt et smykke af samme type, der fra gammel tid ligger på Nationalmuseet, og om hvilket man kun ved, at det er fundet ved Vesterhavet[12]).

Formentlig er disse tre ensomme minder om fastlandstidens nu i Vesterhavet sunkne stenalders bopladser, men samtidig sikre beviser om disses tilstedeværelse. I det mindste må Skallingen-smykket være skyllet i land udefra, idet Skalling-halv-

øen geologisk set er ungt land, langt yngre end smykket*).

Dog kan man, selv om Sønderho-smykkets fundefterretninger jo er upræcise, ikke helt lade være med at sætte dette i forbindelse med flintfundet sammesteds. Hverken flinten eller knusestenen har noget som helst spor af det slid, en transport af havet ville have forårsaget. Disse ting må antagelig stamme fra bopladser, der fra tid til anden bliver skyllet eller blæst fri. Netop arealerne nær Fanøs sydspids, hvor der endnu kan ses træstubbe

*) Ho-Oksby sogne og da specielt Skallingen er geologisk set ungt land, først i en meget sen tid dukket op af havet. I ældre stenalder strakte det sydlige Jylland sig meget længere mod vest. Littorinasænkningen, eller som man måske nu foretrækker at sige havstigningen, transgressionen, der i det nordlige og østlige Danmark foregik ved slutningen af ældre stenalder, nåede først sit maksimum på vore kanter i bronzealderen. Da dækkede havet ikke blot området, hvor Skallingen og halvøen mellem Ho bugt og Vesterhavet nu er, men det åd sig helt frem til en linje fra Gedbjerg til Grærup, ligesom strækningen langs kysten nordvest for Grærup var hav.

Her nedbrød havet af det høje land nord for Henne og ud for Blåbjerg, og den nordfra kommende kyststrøm aflejrede materialet som stenede, langstrakte strandvolde vest for kysten og videre fra Grærup mod syd og ud mod Horns Rev. Inden for voldene aflejredes yderligere sand. Efterhånden dukkede landet op og blev til Ho-Oksby sogne. Da havstrømmen ved sydenden af den nyopdukkede halvø senere ændrede retning mod Fanø fremstod Skallingen. På fladerne tumlede sandflugten sig og opbyggede klitterne. Havet havde givet et stykke tilbage af det land, det havde erobret — »Eventyrets land«.

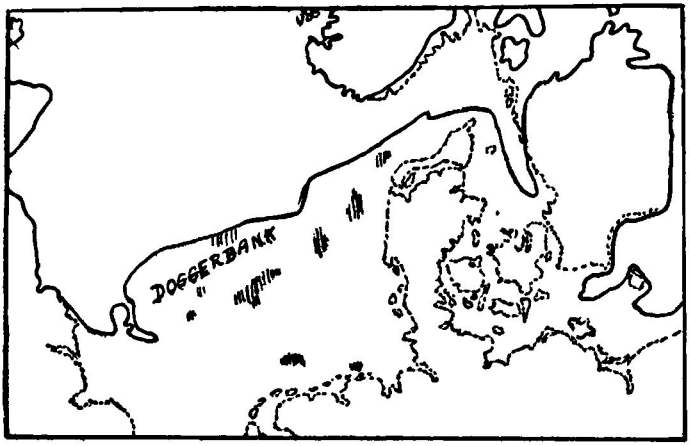
Det fundne ravstykke er utvivlsomt en hilsen fra det undergåede land. Og det passer særdeles godt ind i billedet, at smykket er så overmåde gammelt, at det må dateres til ældre stenalder eller senest begyndelsen af yngre stenalder, til den tid, da havet endnu ikke havde taget det senere sunkne land, men da dette lå højt og frit med sine bakker og skove og altså var beboet af mennesker.

Forøvrigt er der grund til at nævne endnu et interessant fund fra det undergåede land. I 1931 optog en engelsk fisker i egnen ved Doggerbank en klump tørv, hvori der lå en benharpun, hvis alder anslås til ca. 9000 år.

Red.

fra oldtidens skove, skulle med lidt held godt kunne afgive positive resultater, hvis der blot var tid til systematiske undersøgelser.

Formentlig vil sådanne undersøgelser befæste

Land og hav i fastlandstidens tidlige del. Jylland er landfast med det sydlige England. De skraverede pletter er større undersøiske moser. Den helt optrukne streg er datidens kystlinje, den prikkede er nutidens.

rigtigheden af teorien om, at der ikke i Danmark findes egne, der er tomme for minder om oldtiden, men derimod egne, der endnu ikke er undersøgte.

Noter: [1]) Ho sogn, Vester Horne herred, Ribe amt. [2]) Nationalmuseets nr. A. 44066. [3]) Beskrevet af Hans Kjær. [4]) N. M. nr. C. 6867. [5]) N. M. nr. A. 28684. [6]) N. M. nr. A. 28384. [7]) Sønderho sogn, Skads herred, Ribe Amt. [8]) N. M. nr. A. 26164. [9]) Sophus Müller: Oldtidens Kunst I. s. 10 og 14. Også Brøndsted fastholder denne deling. (Danmarks Oldtid I. s. 173. [10]) Danske Oldsager I. s. 43. [11]) Fundet er skænket Esbjerg Museum af kapt. Chr. D. Holmfeld, Horsens. Ravet var oprindelig gået til Forhistorisk Museum i Århus, hvis leder, prof. P. V. Glob velvilligt har overladt tingene til Esbjerg. [12]) A. 6853. Afbildet i »Oldtidens Kunst I«, s. 3, fig. 29.